

Laudatio

Prijsvraag 2016 KHMW/NRC 'De grenzen van verdraagzaamheid'

Eerste prijs: Marjoka van Doorn 'Vier denkfouten die echte tolerantie in de weg staan'

Een titel die nieuwsgierig maakt. Een stevig geschreven, provocatief en helder stuk. Het essay van Marjoka van Doorn houdt vanaf het begin de vaart erin. En als je het hebt uitgelezen, heb je iets geleerd.

Zien wij wel, vraagt Marjoka zich af, welke vier denkfouten ons in de weg staan als we tot werkelijke tolerantie willen komen?

Denkfout 1: 'intolerant, dat is de ánder'. Wij wijzen al snel op de intolerantie van minderheden, maar geven daarbij blijk van intolerantie jegens intolerantie. Wordt er geprotesteerd tegen de komst van vluchtelingen? De kern van tolerantie is nu juist precies dat wij dat tolereren, hoezeer ook met tegenzin.

Denkfout 2: 'tolerantie, dat is toch zeker mijn eigen zaak?' Wie denkt dat niemand er iets mee te maken heeft of hij of zij tolerant is, miskent dat tolerantie een collectief goed is. Ja, het kost moeite en ergernis om tolerant te zijn, maar het is uiteindelijk in het belang van ons allen.

Denkfout 3: 'als we intolerantie niet uitroeien, komen onze tolerante waarden in gevaar'. Waar ligt het kantelpunt, vraagt Marjoka van Doorn zich af. Verder weg dan je denkt. De vrijheid van denken van minderheden is het hart van de waarde van tolerantie.

Denkfout 4: 'we moeten onze normen en waarden voorschrijven'. Wie denkt dat dit de goede conclusie is uit het feit dat tolerantie een collectief goed is, heeft het mis. Het is een paradox, zegt Marjoka, maar je bevordert tolerantie alleen als het aannemen van 'nieuwe opvattingen, groepsnormen en waarden in vrijheid gebeurt'. Tolerantie moet je vóórleven, niet afdwingen.

En passant weerlegt dit mooie stuk ook een belangrijke misvatting over het schrijven van een essay. Maakt het werkelijk niets uit of je verstand hebt van je thema, zolang je maar pittig schrijft? Marjoka van Doorn laat zien wat er gebeurt als iemand met véél verstand van zaken haar kennis vertaalt in aansprekend en uitdagend proza. Dan heb je een winnend essay.

Tweede prijs: Roel Rutten 'Van tweeën één'.

Dit jaar ging de het over de grenzen van de verdraagzaamheid. Dat roept snel het beeld op van grootse vragen. Wat is de betekenis van onze Westerse cultuur? Waar halen we het recht vandaan om anderen onze normen op te leggen. Is de dialoog niet de enige manier om als samenleving verder te komen? De jury heeft vele van dergelijke vragen de revue zien passeren. Het thema nodigde deze keer uit tot brede beschouwingen. Soms helpt het dan als iemand het probleem wat kleiner maakt. Dat is precies wat Roel Rutten in zijn bijdrage beoogt.

Een bekende wandtegelwijsheid is dat je kleine problemen groot moet maken, omdat in details soms een belangrijk vraagstuk verscholen ligt, en dat je grote problemen klein moet maken, omdat je alleen dan verder komt. Rutten laat zien dat het debat over de grenzen aan verdraagzaamheid niet altijd wint bij enorme vergezichten. Het gaat veeleer om de vraag hoe

in de praktijk grenzen gesteld en nageleefd worden. Voor een deel liggen die vast in wetten en regels, voor een deel krijgen ze gestalte in de manier waarop ouders, onderwijzers, politieagenten en burens elkaar aanspreken. Die praktijken ontwikkelen zich niet door problemen heel principieel te maken, maar door te kijken hoe er goed gepolderd kan worden.

Een ontnuchterende bijdrage, die de jury zeer kon bekoren. Bovendien heel goed geschreven. Van harte aanbevelen.

Derde prijs: Claire Nelissen 'De Poëzie van de Opstand'

Dat een essay meer moet zijn dan een intelligent betoog heeft de jury zich bij de beoordeling terdege gerealiseerd. Je kunt nog zulke heldere gedachten hebben, nog zulke slimme verbanden leggen, maar als je er niet in slaagt ze goed op te schrijven, is het alsof je een topuitvoering beluistert door middelmatige speakerboxen.

Dat is de reden dat we het essay van Claire Nelissen hier eervol willen vermelden en de derde prijs toekennen.

Nelissen durft het gewichtige onderwerp van deze wedstrijd met een zwierige pen te benaderen. Dat levert beeldend proza op, schuimend van taalplezier. Zie scherpe formuleringen als deze: "Tegenover de poëzie van het "nee!" heeft het verdraagzaamheidskamp alleen Droogstoppel-teksten in de aanbieding. In termen van sexappeal, wil ik maar zeggen, is de strijd ongelijk."

Nelissen analyseert het monopolie van de nee-zegger en zijn twijfelachtige verdienmodel in de aandachtseconomie. Maar dat zegt zij zelf veel mooier: "Uiteindelijk gaat het om hoeveelheden muisklikken. Daartoe veegt men alle doodnormale onvrede uit het dagelijks leven naar zich toe als een croupier zijn fiches, gooit goed zout in open wonden en doet alsof er iets bijzonders aan de gang is. Kassa. Marketing van de opstand."

Zulke stemmen zijn in het huidige debat zeer welkom.

Prof. dr. P.A.H. (Peter) van Lieshout, hoogleraar theorie van de zorg aan de Universiteit Utrecht
Prof. dr. I. (Ineke) Sluiter, hoogleraar Griekse taal- en letterkunde aan de Universiteit Leiden
Drs. C. (Christiaan) Weijts, schrijver en columnist.

De juryvergadering vond plaats op maandag 29 september om 16.00 uur in het Maagdenhuis in Amsterdam en werd voorgezeten door Prof. dr. L.J. Gunning-Schepers, voorzitter KHMW. Naast de hierboven genoemde juryleden waren aanwezig M. (Monique) Snoeijen, chef opinie NRC en adviseur van de jury, Prof. mr. A. (Arend) Soeteman, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen KHMW, Prof. dr. A.P. (Ad) IJzerman, secretaris natuurwetenschappen KHMW, en Drs. S. (Saskia) van Manen, secretaris KHMW.